

modica est, despice, aeternam cogita. Torrente mine, tyranni, ærumme, paupertas? modica sunt, despice, aeterna cogita.

ELICIT A FACIE TUA INIMICUM, DIETQUE: CONTERERE. Ita legendum cum Chald., Septuag. Rom., ut scilicet in hebr. aliis punctis legamus *hisscamed*, id est, *conterere*, passivè; nam *hisscamed* est imperativus passivus niphali. Jam aliis punctis legunt activè in hiphali, *hasmed*, id est, *contere*, vastato, scilicet tu, ô Israel, inimicos tuos. Jam, *dicit: Contere*, id est, faciet ut conteras. Dei enim dicere est facere. Sed prior lectio et sensus aptior est et planior.

VERS. 28. — OCVLUS JACOB, id est, oculus Jacoborum, sive posterorum Jacob, subaudi videlicet, fruetur et delectabitur IN TERRA FRUMENTI ET VINI.

CVLQUE CALGABUNT RORE, q. d. : Tanta erit roris, herbas et agros irrorantis et fecundantis copia, ut aerem et colos obscuret, solisque aspectum adimat.

CAPUT XXXIV.

1. Ascendit ergo Moyses de campestribus Moab super montem Nebo, in verticem Phasga, contra Jericho, ostenditque ei Dominus omnem terram Galaad usque Dan,

2. Et universum Nephthali, terramque Ephraim et Manasse, et omnem terram Juda usque ad mare novissimum,

3. Et australem partem, et latitudinem campi Jericho, civitatis Palmarum, usque Segor.

4. Dixitque Dominus ad eum: Hæc est terra, pro qua juravi Abraham, Isaac, et Jacob, dicens: Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis, et non transibis ad illam.

5. Mortuusque est ibi Moyses servus Domini, in terra Moab, jubente Domino;

6. Et sepelivit eum in valle terre Moab contra Phogor; et non cognovit homo sepulcrum ejus usque in præsentem diem.

7. Moyses centum et viginti annorum erat quando mortuus est; non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt.

8. Fleveruntque eum filii Israel in campestribus Moab triginta diebus; et completi sunt dies placentis ingentium Moysen.

9. Josue vero filius Nûn repletus est spiritu sapientie, quia Moyses posuit super eum manus suas. Et obediunt ei filii Israel, feceruntque sicut præcepit Dominus Moysi.

10. Et non surrexit ultra propheta in Israel sicut Moyses, quem novisset Dominus facie ad faciem,

11. In omnibus signis, atque portentis, quæ

VERS. 29. — QUI SALVABIS IN DOMINO, id est, per Dominum, ope Domini, qui est scutum AXILII TUI, ex quo scilicet omne tibi auxilium, omnisque protectio provenit.

ET GLADIUS GLORIE TUE, quo scilicet tibi paratur gloriosa victoria, imperium, decus et fama.

NEGABUNT TE INIMICI TUI. Hebr., *mentientur, tibi inimici tui*, id est, omnino subijcietur tui hostes tui; hoc enim significat hic hebraismus psal. 80, 16, psal. 63, 3, psal. 17, 46. Hostes enim devicti et capti, ut à victore veniam et gratiam impetrent, multa mentiri solent, ac dicere, se verè, et ex animo ejus non fuisse inimicos, multaque aliàs in ejus gratiam fecisse. Ita Cajet., Vatab. et alii. Aliter Abulens; ipse enim refert hoc ad Gabaonitas, qui metu Hebræorum percussis, mentiti sunt eis, negantes se esse de terrâ hostium Israel; sed Josue et Israel eorum colla caleavit, quia re cognita, non quidem occidit eos, sed subjecit servituti. Verum prior sensus est ex phrasi hebræa et Script.

CAPITRE XXXIV.

1. Moise monta donc de la plaine de Moab sur la montagne de Nebo, au hant de Phasga, qui étoit la pointe de cette montagne, située vis-à-vis de Jéricho, et le Seigneur lui fit voir de là tout le pays de Galaad jusqu'à Dan,

2. Tout Nephthali, toute la terre d'Ephraïm et de Manassé, et tout le pays de Juda, jusqu'à la mer occidentale, c'est-à-dire, la mer Méditerranée;

3. Tout le côté du midi, toute l'étendue de la campagne de Jéricho, qui est la ville des Palmes jusqu'à Ségor.

4. Et le Seigneur lui dit: Voilà le pays pour lequel j'ai fait serment à Abraham, à Isaac et à Jacob, en leur disant: Je donnerai ce pays à votre postérité. Vous l'avez vu de vos yeux, et vous n'y passerez point, mais vous mourrez ici.

5. Moïse, serviteur du Seigneur, mourut ainsi en ce lieu, dans le pays de Moab, par le commandement du Seigneur.

6. Qui l'ensevelit dans la vallée du pays de Moab, vis-à-vis de Phogor; et nul homme jusqu'à aujourd'hui n'a connu le lieu où il a été enseveli.

7. Moïse avait cent vingt ans lorsqu'il mourut; sa vue ne baissa point pendant tout ce temps, et ses dents ne furent point ébranlées.

8. Les enfants d'Israël le pleurèrent dans la plaine de Moab pendant trente jours, et le deuil de ceux qui le pleuraient finit ensuite.

9. Pour ce qui est de Josué, fils de Nun, il fut rempli d'esprit et de sagesse, parce que Moïse lui avait imposé les mains: et les enfants d'Israël lui obéirent, en faisant ce que le Seigneur avait commandé à Moïse.

10. Il ne s'éleva plus dans Israël de prophète semblable à Moïse, à qui le Seigneur parloit, comme à lui, face à face;

11. Ni qui ait fait des miracles et des prod-

misit per eum, ut faceret in terrâ Egypti Pharaonem, et omnibus servis ejus, universaque terra illius;

12. Et cunctam manum robustam, magnaque mirabilia, quæ fecit Moyses coram universo Israel.

COMMENTARIUM.

VERS. 2. — USQUE AD MARE NOVISSIMUM, id est, usque ad mare occidentale, puta Mediterraneum, quod erat ad occidentem terminus terræ sanctæ.

VERS. 5. — MORTUUSQUE EST IBI MOYSES, SERVUS DOMINI. Mortem Moysi ita describit Joseph. lib. 4. Antiq. ult.: « Ad montem Abarim Moesen deduxit senatus solus, et pontifex Eleazarus, et imperator Jesus; in eo monte ubi constitit, senatum dimisit, cùmque post mutuos complexus Eleazarus ad Jesu ultimum valdeceret, inter loquendum repente à nube circumdatus, in vallem quamdam est ablatas; in sacris autem voluminibus scripsit se mortuum, veritus ne propter excellentem ejus virtutem, à Deo raptam prædicarent. » Simili modo eùm episcopi ex urbe Constantinopolitana S. Epiphanium ad navim educerent, dixit ipse ad eos: « Urben hanc et aulam imperatoris vitæque lujus actionem et fabulam vobis relinqno; ego vero abeo, in civitatem aliam transire properans, » uti refert Niceph. lib. 13, c. 45. De Mose verò prosequitur Josephus: « Vite ejus tempus universum fuit centum viginti annorum, cujus tertiam partem in imperio exegit, uno mense minus; mortuusque ultimo anni mense, die primâ mensis, qui à Macedonibus dystras dicitur, à nostris verò adar, » respondetque ferè Latinorum februario. Hebræi tamen in *Seder olan*, quos sequitur Andr. Masius in Josue 1, censent Moesen natum esse die 7 mensis duodecimi, qui dicitur adar, et eadem die post 120 annos esse mortuum.

Verum dico Moesen sub initium adar, puta tertio vel quarto die adar esse mortuum. Id ita esse probatur; nam 56 dies fluxerunt à morte Moysi usque ad transitum Hebræorum per Jordanem in Chanaan; hic autem transitus contigit die decimâ mensis primâ anni sequentis, ut patet Josue 4, v. 19; jam retrò computa 56 dies, à die decimâ mensis primâ, et incidet in diem quartam mensis ultimi anni præcedentis. Porrò 56 dies præcisè hic fluxisse probatur: nam Hebræi luxerunt mortem Moysi per 50 dies; quibus exactis Josue misit exploratores in Jericho, qui triduo laterunt in monte; iis

ges comise eum que le Seigneur envoya faire par Moïse dans l'Egypte, aux yeux de Pharaon, de ses serviteurs, et de tout son royaume;

12. Ni qui ait agi avec un bras si puissant, et qui ait fait des œuvres aussi grandes et aussi merveilleuses que celles que Moïse a faites devant tout Israël.

COMMENTARIUM.

VERS. 2. — USQUE AD MARE NOVISSIMUM, id est, usque ad mare occidentale, puta Mediterraneum, quod erat ad occidentem terminus terræ sanctæ.

VERS. 5. — MORTUUSQUE EST IBI MOYSES, SERVUS DOMINI. Mortem Moysi ita describit Joseph. lib. 4. Antiq. ult.: « Ad montem Abarim Moesen deduxit senatus solus, et pontifex Eleazarus, et imperator Jesus; in eo monte ubi constitit, senatum dimisit, cùmque post mutuos complexus Eleazarus ad Jesu ultimum valdeceret, inter loquendum repente à nube circumdatus, in vallem quamdam est ablatas; in sacris autem voluminibus scripsit se mortuum, veritus ne propter excellentem ejus virtutem, à Deo raptam prædicarent. » Simili modo eùm episcopi ex urbe Constantinopolitana S. Epiphanium ad navim educerent, dixit ipse ad eos: « Urben hanc et aulam imperatoris vitæque lujus actionem et fabulam vobis relinqno; ego vero abeo, in civitatem aliam transire properans, » uti refert Niceph. lib. 13, c. 45. De Mose verò prosequitur Josephus: « Vite ejus tempus universum fuit centum viginti annorum, cujus tertiam partem in imperio exegit, uno mense minus; mortuusque ultimo anni mense, die primâ mensis, qui à Macedonibus dystras dicitur, à nostris verò adar, » respondetque ferè Latinorum februario. Hebræi tamen in *Seder olan*, quos sequitur Andr. Masius in Josue 1, censent Moesen natum esse die 7 mensis duodecimi, qui dicitur adar, et eadem die post 120 annos esse mortuum.

Verum dico Moesen sub initium adar, puta tertio vel quarto die adar esse mortuum. Id ita esse probatur; nam 56 dies fluxerunt à morte Moysi usque ad transitum Hebræorum per Jordanem in Chanaan; hic autem transitus contigit die decimâ mensis primâ anni sequentis, ut patet Josue 4, v. 19; jam retrò computa 56 dies, à die decimâ mensis primâ, et incidet in diem quartam mensis ultimi anni præcedentis. Porrò 56 dies præcisè hic fluxisse probatur: nam Hebræi luxerunt mortem Moysi per 50 dies; quibus exactis Josue misit exploratores in Jericho, qui triduo laterunt in monte; iis

reversis, Josue movit castra ad Jordanem, ubi moratus est tres dies, ac postriede cum suis transit Jordanem. Jam adde tres et tres dies ad 50, habebis 56, quos quærimus. Ita Tor-

niellus.

Mirum est quod in Martyrologio romano Mosi dies consignatur quarta septembris; licet enim in anno vulgari september, tamen in anno sacro (quo utitur Scip.), adar, id est, februarius, est ultimus mensis.

Nota quod ait Josephus de Mose: *Scriptis se mortuum*; ita scilicet censet ipse, Philo, et alii qui alii. Sed verius est, ut alibi dixi, hæc non à Mose, sed à Josue, vel aliquo alio esse scripta; hoc enim plane inuuit id quod dicitur v. 6: *Et non cognovit homo sepulcrum ejus, usque in præsentem diem*; unde Hebræi censent, totum hoc caput 54 scriptum esse à Josue, quibus consentit Abulens, qui tantum excipit primos quatuor versus capituli; eos enim putat scriptos esse à Mose, jamquam ascensuro in montem Nebo, cæteros à Josue.

Nota. De Moysi morte varix fuerunt veterum opiniones. Primo, aliqui putarunt eum necdum mortuum, sed translatum, ut redeat cum Henoch et Eliâ contra Antichristum. Ita opinatus est Hilar. can. 20 in Matth.; Joannes Arboreus lib. 11 Theosophie, c. 11; Cathar. in Gen. 5. Probantur hæc, tum ex eo quod sepulcrum ejus non sit inventum, tum ex Apoc. 11, 6, ubi Joannes loquens de duobus testibus Christi, qui tempore Antichristi futuri sunt, subiungit: *Hi habent potestatem aquam convertendi in sanguinem, et percutere terram omni plaga*; quibus verbis videtur significari Moyses; ipse enim convertit aquas in sanguinem, et percussit Egyptum omni plaga, Exodi. 7 et seq. Eandem sententiam videtur docere S. Hieronym. in Amos 9, et Nyssen. in Vita Moysi, in fine, et S. Ambros. lib. 1 de Cain et Abel, cap. 2, eamque S. Ambrosio tribuit Viegas in Apoc. 11, et Searce 5 p. q. 45, art. 5; ibi enim asserere videtur S. Ambros. Moesen verè non esse mortuum, sed tantum dici mortuum per verbum Domini, quia scilicet jussu Domini translatus est instar Eliæ.

Hi tamen patres ab aliis excusantur, quod mysticè loquantur; S. Hieron. enim ait Moesen

ascendisse in cœlum, id est, in celestem et perfectissimam vitam, et sanctitatem; in morte enim fuit sanctissimus, et exeruit admirabilem zelum et spiritum, ut patet ex Deuteron. Eodem modo potest Nysenus explicari; S. Ambros. verò videtur ludere allegoricè suo more, et velle tantum, quòd Moses fuerit typus Christi à morte statim resurgentis, quòdque mors Mosis ita in Scripturâ narretur, ut ipse non tam mortuus, quàm translatus et immortalis fuisse videatur, primò, in eo quòd narretur non esse mortuus ex defectu virum; secundo, quòd ab hominibus abreptus sit; tertio, quòd nesciatur ejus sepulcrum. Ex hisce enim potius translatus hominibus videri possit, quàm mortuus; nam Ambrosius non negare, Mosen verè esse mortuum, colligitur ex eo quòd libidem discretè doceat, Mosen esse resurrecturum.

Verum quidquid sit de Patrum horum mente, dico erronèam esse hanc sententiam, adeoque de fide esse quòd Moses sit mortuus. Patet hoc ex c. 35, 5: *Jungeris populus tuus, sicut mortuus est Aaron*; et hic expressè: *Mortuusque est tibi Moses, et niox: Et sepelivit eum in valle*. Ad Apoc. 11, respondeo tibi non esse sermonem de Mose, sed tantum ad ejus portenta alludi, eò quòd Henoch et Elias similia facient iis quæ fecit Moses. Secundo, alii censent Mosen quidem esse mortuum, sed statim resurrexisse, ideoque neminem cognovisse ejus sepulcrum. Ita R. Samuel Marochianus lib. de Adventu Messie cap. 15. Hinc sententiæ ferè accedit Gagnæus in cap. 11 Apoc., qui docet Mosen quidem obisse, sed resurrecturum, et venturum, ut cum Antichristo deceret. Idem (quod mirum est) censet Maldonatus in Matth. 17. Verum hæc opinio improbabilis est et temeraria, utpote carens solido fundamento, et repugnans communi Patrum sententiæ, qui docent non Mosen, sed Henoch et Eliam venturos esse contra Antichristum. Tertio, alii putarunt Mosen mortuum esse, sed resurrexisse in transfiguratione Christi, in monte Thabor. Ita videtur sentire S. Hieron. in Matth. 17, et auctor. de Mirab. B. Script. (qui liber falsò tribuitur S. Augustino) lib. 5, c. 10. Verum hoc quoque est improbabile; certum enim est, Christum primum omnium, et ante omnes homines resurrexisse ad vitam immortalem; inde enim Christus ab Apostolo vocatur: *Primus dormientium, et Primogenitus mortuorum*. Si dicas Mosen resurrexisse, sed rursùm esse mortuum, respondeo: Longè durius et acerbius fuisset Mosis, post resurrectionem mori, quàm non resurgere. Deinde planè verisimile est, Mosen paulo

post Christum, cum patriarchâ Jacob, Joseph, aliisque priscis sanctis (de quibus Matth. 27, 52) resurrexisse; ergo non resurrexit in transfiguratione, sed tantum apparuit tibi in corpore assumpto, ubi apparent angeli; ita docent Lyran. et Abul. in Matth. 17; D. Thom. 3 p. q. 45, a. 5, ad 2, et alii. Si enim alii patriarchæ resurrexerunt cum Christo, ergo multo magis Moses, qui fuit legislator et dux populi, typusque expressus Christi.

MOÏSES, SERVUS DOMINI. Hoc est elogium et quasi titulus sepulchralis Mosis, qui reliquos omnes complectitur. *Servus* ergo idem est quod legatus, dux, legislator, propheta *Domini*. Magna dignitas est, esse servum Domini dominicantium. Audi Ambros. lib. de Parad. c. 4: *Religiosa est servitus subdita Dei verbo, multo melior est quàm seculi libertas.* Audi Platon. lib. de Cherubin: *Servire Deo maxima est gloriatio, non modò libertate major, sed et divitius, et principatu, et omnibus rebus quas mortales miramur pretiosior.* Hinc S. Paulus gloriatur se esse servum Christi. Hinc S. Agatha ad tyrannum: *Multò, ait, pretiosior est christiana humilitas et servitus, regum opibus et superbâ, nimirum, servire Deo, regere est.* Et, ut ait S. Ambrosius, *dignitas est, servum esse potentis.* Dicamus ergo cum Cassiodoro: *Tibi, ô Domine, nobilior est servire, quàm mundi regna capessere; merito, quando ex servis filii, ex impiis justii, de captivis reddimur absoluti.* Dixit Alexander Magnus ad ducem militum, qui et Alexander vocabatur: *Res dignas nomine tuo, dignas Alexandro gere;* et nos digna tanto nomine, digna servo Dei geramus.

JUBENTE DOMINO. Hebr., *ad os Domini*, id est, ut Vatabl., *ad verbum Domini*, vel de sententiâ Domini; noster optimè veritè, *jubente Domino*. Jusserat enim ei Deus cap. 52, 49, dicens: *Ascende in montem istum Abarim, etc., et morere in monte*. Ibi tulit Deus sententiam mortis in Mosen, ut scilicet moreretur in monte hoc; hic eam exequitur. Deus ergo, sicuti primus animam dederat Mosis, ita hic eandem ab eo repetit, separatque à corpore. Unde nihil hic legitimus de Mosis morbo, imò è contrario dicitur v. 7, cum usque ad ultimum ita fuisse sanum et validum, ut non caligârint oculi ejus, nec dentes ejus moti sint. Deus ergo animam illi exemit. Unde Septuag. et Chald. vertunt: *Mortuus est Moses per verbum Domini*; Dei enim verbum et jussio est efficax, ut si cui dicat: *Morere*, is statim vi jussionis ejus moriatur. Quidam conceptum novorum assectæ: *ad os Domini*, ex-

ponunt, q. d.: *In osculo Domini*, q. d.: Sicut mater dormientem in sinu infantulum solet ore ori applicato in lectulo reponere, ita Deus Mosen cum dormientem infantulum, per osculum et amplexum, in sinu Abraham quasi in lectulo collocavit. Ita Viegas in Apoc. 14, Comment. 2, sect. 5. Hoc elegans est, et piùm magis quàm genuinum. Nam hebr. *os Domini* non aliud significat, quàm verbum et jussum Domini, uti exponunt Septuag., S. Hieron., Chald., Vatabl., Olearter, omnesque interpretes.

ET SEPELIVIT EUM IN VALLE. Ergo Moses non sepelivit seipsum, ut volunt aliqui Rabbini; nec Josue, ut ait S. Ephrem; sed Deus sepelivit eum ministerio angelorum; frustra resistente diabolo. Hinc S. Judas in Epistola sua ait: *Cum Michael archangelus cum diabolo disputans, altercetur de Mosis corpore, non est ausus judicium inferre blasphemiam* (eum blasphemare, ei conviciari), *sed dixit: Imperet tibi Dominus*. Unde Oecumenius sic scripsit: *Dicitur Michael ministerium præbuisse in sepeliendo Mose; id enim non ferat diabolus, sed accusationem afferebat, Mosen indignum esse sepulturâ, eò quòd occidisset Ægyptium, eumque sepelisset in sabulo; et propterea non permittebat, ut honorificam consequeretur sepulturam; cum autem in hæc controversiâ Michael haberet occasionem, ut diabolo malediceret, propter ejus impudentiam, non id fecit, sed id tantum in eum intelli: Incipet te Deus, ô diabole!* Alii alias hujus alterationis afferunt causas, quas fusè recenset Serarius noster in Epist. Judæ.

Existit olim liber inscriptus: *Mosis Ascensio*, scilicet in montem Nebo, in quo colloquia Mosis jamjam morturi cum Deo habita et ejusdem sepulcrum, angelorum manibus in occulto loco obfissum, disceptatio quoque Michaelis et diaboli, perocensetur: ex quo hæc S. Judas accepisse, censet Origenes lib. 3 Periarchon cap. 2, et Clemens lib. 6 Strom., ubi ex eodem loco refert, quòd Moses visus sit à Josue, et à Caleb, cum assumeretur in gloriâ, inter angelos. Verum S. Athanasius in Synopsi S. Script., hanc Mosis ascensionem, una cum aliâ scripturâ cui titulus est: *Testamentum Mosis*, inter apocrypha rejicit.

IN VALLE TERRÆ MOAB, CONTRA PHOGOR. Hinc et ex v. 5 patet, Mosen mortuum esse in monte Nebo, sed inde corpus ejus ab angelis translatum esse, et sepultum in valle Moab, id est, quæ confinis est Moab, sed est in ipsâ sorte tribus Gad, aut potius Ruben.

CONTRA PHOGOR. Opinatur non improbabiler Serarius in Epist. S. Judæ, alterationis diaboli cum Michaelæ causam, inter alias fuisse, quòd diabolus coleretur in Phogor, ideoque cum non tulisse, juxta se reponi corpus tam sancti viri, qualis erat Moses, ac timuisse, ne ab ipso, vel loco pelleretur, vel obumescere ongeretur.

Moralis causa fuit, quòd in hæc valle Phogor, sive Priapum colerant Hebræi, fornicando cum puellis Moabitidis, Numer. 25, 1; et ergo aptam huic vulnere medicinam faceret Deus, voluit tibi sepeliri Mosen, ut mortis memoriâ et sepulture presentia à carnis illecebris et voluptatibus avocarentur. Nihil enim eas ita sopit et extinguit, ac mortis et cadaveris inspectio, vel consideratio. Ita sanctus ille in Vitis Patrum tentatus amore puellæ, ejus jam mortuæ cadavere et veribus inspiciendis et olfaciendis se occupans, mortificavit planè hanc tentationem. Eadem de causâ alios in sepulchris habitasse legitimus.

ET NON COGNOVIT HOMO SEPULCRUM EJUS. CUR? respondeo primò, quia in honorem tanti viri, decuit eum non ab hominibus, sed ab angelis sepeliri, loco hominibus incognito. Ita Epiphani. hæres. 19; Oecum. in Epist. Judæ; Abul. hic q. 5, et Philo, qui ait Mosen in sepulchro tam admirando sepultum esse, ut nullus hominum dignus fuerit unquam illud conspiciere. Secundo, ne Hebræi corpus ejus, utpote ducis et legislatoris sui, velut numen vel divinum quiddam colerent. Ita Theodor. Procop. hic, et Chrysost. homil. 1 in Matth. Presentim, quia valde credibile est, corpus Mosis, licet mortuum, conservasse adhuc splendorem vultus et decorem, quem antea habebat; sicut multis sanctorum accidit, inquit Bellarm. lib. 2 de Reliq. sanct., c. 1. Atque hanc præcipuam fuisse alterationis Michaelis cum diabolo causam, scilicet quòd diabolus vellet Mosis corpus et sepulcrum patere et cognosci à Judæis; Michael verò idipsum nollet, ne eis esset occasio idololatriæ, communiter docent tam veteres, quàm recentiores interpretes Epistolæ S. Judæ. Judæi enim tunc proclives erant ad idololatriam, unde illius tunc magnum erat periculum, quale non est apud Christianos, cum venerant reliquias sanctorum: ergo malè contra eas hoc torquent hæretici. Adde Deum hic honorasse reliquias Mosis, dum eas ab hominibus abscondit, et nonnisi per angelos decenter tractari et sepeliri voluit; itaque exemplo suo nos docuit, quàm sanctos, eorumque reliquias venerari debeamus.

Sic et S. Antonius moriturus discipulis suis mandavit: « Nullus inquit, ad Ægyptum meas perferat reliquias, ne vano corpus honore servetur, ne vituperati ritus à me, ut nòstis, et etiam circa me serventur obsequia; hujus enim rei gratia maxime huc sum regressus, et ut nemo præter vos locum tumuli mei nove- rit. Confido in Domino, quia necessario resurrectionis tempore hoc corpusculum resurget incorruptum. Discipuli ergo involutum, et ut præceperat, corpus humo operauerunt; et nemo interim usque ad hanc diem, præter eos, ubi conditum sit, novit, » inquit S. Athanasius.

Verisimile est quod docet Joseph, scilicet, Mosen comitantem Josue, Eleazar, et aliis prioribus, ascendisse in Nebo; ibique coram eis, ut ait Cajetanus, vel aliquibus eorum, esse defunctum; deinde ejus corpus iisdem spectantibus, ab angelis per aerem vectum, et translatum fuisse in vallem Moab, ibique sepultum, licet determinatum vallis locum, in quo sepultum est, cernere et notare non poterint hi spectantes, ut hic dicitur. Hucusque Cajetanus. Moses 120 annorum erat, quando mortuus est; mortuus est ergo Moses anno mundi 2,495, à diluvio anno 856, ante Christum anno 1,456.

Hinc Mosis raptum imitari voluit Romulus, aut certe Romani similem ei affinxerunt; ipse enim à senatoribus vel occisus, vel abreptus, non comparuit. Unde fluxit Julius Proculus patricius romanus, Romulum sibi apparuisse, ac rogatum quidam ei evenisset, respondisse: « Diis, ó Juli, à quibus veni, ita visum est, ut tantis per eum hominibus essem, urbemque ejus imperium ac gloria foret maxima, conderem, inde rursum cælum inhabitarem; vale, ac Romanis dic, fore ut, si temperantiam fortitudinemque colant, omnes mortales potentia excellant. Ego autem Deus vobis propitius ero Quiritibus, » uti refert Plutarchus, in Romulo. Ita quoque Apollonius Thyanicus, magus, et impostor orbis, ablegans discipulum suum Davidem ad Nervam imperatorem, ne ultimi sui finis testis esset, occultum oppetit mortem anno Christi 99, quò immortalis in cælum crederetur esse translatus; testis est Philostratus in ejus Vita. Hi fuerunt quasi similes Mosis, uti diabolus est simia Dei.

VERS. 7. — NOX CALIGAVIT OCVLVS EJVS, uti solent senum oculi.

NEC DENTES ILLVS MOTI SUNT, uti in senibus

dentibus, etiam molares, solent moveri et excidere; hoc enim est, quod de miseris senectutis scribit Eccl. c. ult. v. 5: *Quando commovebuntur custodes domus, puta visus, alique sensus, et mutabunt viri fortissimi, puta crura, et otiosi erant molantes (puta dentes) in minuto numero.* Pro, *dentes illius moti sunt*, Septuag. vertunt, *neque corrupta sunt labia ejus*; Chald., *neque mutatus est splendor gloriæ vultus ejus*; ubi placidè significat cornua lucis semper adhaerisse Mosis; quod et censet Bellarm. paulò ante citatus, quò de re dixi Exodi 54, 29. Vatabl. vertit: *Maxille ejus nihil defecerant, vel, nec enarcarat vigor ejus*; ita et Cajetan. q. d.: Facies et corpus fuit ei semper succulentum; solet enim senectus esse siccà. Hinc patet, Mosen non esse mortuum ex defectu virium, vel ex morbo, sed tantum ex Dei jussu et voluntate, nam validus ascendit in montem, ibique statim defunctus est; Deo nimirum cum dissolvere, animamque à corpore separante, et educante ad limbum Patrum.

Hic vigor et vires proveniebant Mosis, inquit Abulensis, ex familiaritate et presentia Dei, quia moratus et collocutus fuit cum Deo bis per quadraginta dies in Sinà, tumque non comedit, nec bibit, solà Dei presentia sustentatus. Et inde habuit cornua, id est, radios lucis, in facie; inde etiam habuit vires perdurantes in omnibus membris, ita ut eo anno quo mortuus est, ad bellum processerit contra duos reges, scilicet Og et Sehon, Num. 21 et 22. Vox etiam eum non defecit, quia voce maxima et stentorea, quæ à toto populo audiretur, totum Deuteronomium ingenti spirita Hebræis promulgavit, paulò ante mortem. Adde tamen, hinc adjuvissime tum sobriam dietam, tum animi tranquillitatem, ortam ex mansuetudine Mosis. Nam, ut ait Hippocrates: *ex herpina purpurea, animalia quæ bile carent longeva sunt, et sana ac fortia in multam ætatem, quæ de causâ cervi præ reliquis animalibus longævi et validi perdurant.* Unde schola Salernitana: *si vis longævitæ, curas tolle graves, irasci crede profanum.* Ita S. Bernardus licet morbidus, ob pacem et tranquillitatem animi sexagesimum annum superavit, ac moriens suis ait: « Tria vobis commendo, quæ in stadio quo cucurri, quantum et potui, observavi. Primò, minis sensui meo quam alterius credidi. Secundò, læsus de hęc dente vindictam non expetivi. Tertio, scaldatum nemini facere volui; et si quando incidit, sedavi ut potui; » unde distichon: *non*

Nullum turbavi, discordes pacificavi.

Læsus sustinui, nec mihi complacui.

Ita et S. Antonius, teste S. Athanasio, lato semper animo et vultu, vixit ad annum ætatis 105, persistens ad extremum in eodem tenore et rigore abstinentiæ et penitentiæ, nec lan- te viro quidquam ætati aliquando concessit.

Magis autem æqualitatem propositi tenens, nec vestimentum mutavit, nec pedes lavit, nec escam sectatus est molliorem; oculorum quoque aciem, et numerum dentium, licet paululum ob ætatem viderentur attriti; nec non et pedum incessum, totius etiam corporis firmitatem, ita et contra jura nature meritum gratiæ custodivit, ut lavatis corporibus, quæ balneis atque deliciis confovebantur, hilarior ejus caro videretur. »

Et rursùm: « Verba finierat, et osculantibus eum discipulis, extendens paululum pedes, et mortem lætus aspexit, ita ut ex hilaritate vultus ejus, angelorum sanctorum, qui ad referendam animam ejus descenderant, et presentia nosceretur. » Hucusque S. Athanasius. Ita et S. Abraham eremita, teste S. Ephrem in ejus Vita c. 18, assiduis licet jejuniis, vigiliis, fletibus et penitentiis se mactans, in senio vegetus fuit ad mortem usque. « Erat, inquit S. Ephrem, aspectus ejus quasi flos quidam immarecensibilis, atque in facie ejus puritas animi nosebatur. Sed et totum corpusculum ejus, quasi nihil egisset, validum ac robustum apparuit, utpote qui divinà gratiâ in omnibus frueretur, et jucunditate spiritualis lætitiæ potiretur. In horâ quoque dormitionis suæ ita splendidissimus vultu apparebat, quasi qui nequaquam vitæ suæ tempus in abstinentiâ peregisset; sed et in omnibus quinquaginta annis abstinentiæ suæ, vestem cilicium quâ indutus fuerat, non mutavit. »

VERS. 8. — FLEVERUNTQUE EUM FILII ISRAEL TRIGINTA DIEBUS. Hinc etiam apud Christianos aguntur tricenaria defunctorum, uti dixi Num. 20, 29.

VERS. 9. — MOYSES POSUIT SUPER EUM MANUS SUAS, q. d.: Per impositionem manuum Mosis, Josue accepit Spiritum S., inquit Vatabl. Vide dicta Num. 27, 18.

VERS. 10 et 11. — ET NON SURREXIT ULTRA PROPHETA IN ISRAEL (similis nimirum Mosis, ita scilicet ut ipse, Deo familiaris et portentosus) QUEM NOSSET DOMINUS FACIE AD FACIEM. Item similis ei in omnibus signis atque portentis que ERISIT PER EUM, dñs scilicet et virtutem et po-

testatem, UT E FACERET. Clarius verti posset cum Vatablo et Cajetano, ad quæ vel propter quæ miserat cum Dominus, ut faceret, etc. Hinc ergo omnes prophetae superavit Moses, scilicet in portentis, et in familiaritate cum Deo; cui tamen non obstat, quòd alioi alteri prophetae revelata fuerint plura et majora mysteria. Sic enim communiter maximus prophetarum vocatur David, inquit Abulens. De Christo non est dubium quin Mose fuerit præstantior; sed Christus non tam propheta, quàm novus et clarus Evangelii inspector et legislator fuit.

Tropol. Ita S. Ephrem in Econio S. Basilii, cum Mosis, exterisque prophetis conferti, si non præferri, dicens: « O fidelis Basilii, velut Abel acceptus es, sicut Noe salvatus, tanquàm Abraham amicus Dei vocatus, ut Isaac pro victimâ Deo oblatas; instar Jacob tentationis fortiter pertulisti; et sicut Joseph, magnificè glorificatus es; ut Moses, Pharaonem posteriorem virgâ crucis demersisti, mare passio- num secans; ut Aaron, summus sacerdos Domini fuisti; ut Jesus filius Nave, inimicos in fugam vertisti, ut Phinees amulator, gratiâ dignus habitus; ut Isaias, spirituali igne mundatus; ut Ezechiel, sedentem super Cherubim spectasti; ut Daniel, ora leonum ob- turasti; et sicut tres pueri, adversariorum flammam rectè conculcasti. Instar Petri prædicasti, instar Pauli docuisti; instar Thomæ Filium Dei passum confessus es; instar Marti, Marci, Lucæ et Joannis, de rebus divinis disseruisti; instar Apostolorum iniquos erudisti, impios convertisti, et Deo gratus fuisti. Deprecare pro me admodum misericors es, et revoca me tuis intercessionibus, » pater. »

VERS. 12. — ET CUNCTAM MANUM ROBUSTAM. Id est, et cuncta opera robusta, valida et magnifica, repetere misit, id est, dedit, Deus Mosis, cum ad ea ipsum excitavit et corroboravit, ut ea perficeret. In hebreo clarior est connexio; habet enim: *Et in omni manu robustâ, quod aptè connequitur cum eo quod præcessit: In omnibus signis atque portentis.*

MAGNAQUE MIRABILIA. Heb., et omnem terrorem magnam. Manum fortem, inquit Vatabl., dicit, ob ea quæ facta sunt in mari Rubro; terrorem autem propter legem, quam Dominus dedit in monte Sinâ, cum tot terrificis portentis, cui adde alios terrores, ut absorptionem Core, Dathan et Abiron, incendium 250 procerum, Num. 16, 35, stragem fornicantium, Numer. 25, et alios.

Vixit Moses, vivitjam Deo, beatus et gloriosus in aeternum; ita vivamus et nos. Anima nostra aeterna est; in aeternum vivet, vel beate vel misere. Vive aeternitati, certa patere aeternitati. Jacis hic aleam, aleam irrevocabilem de aeternitate. O chara aeternitas! aeterna veritas, vera charitas, Deus meus et omnia, aperi oculos nostros, amove à nobis stuporem hominum, ut cognoscamus quid sit, quam immensa, quam felix vel misera sit aeternitas. Creasti nos ad te, creasti nos ad aeternitatem, quia tu es aeternitas, tu ex aeternitatis nos participes facere voluisti, jussisti, sanxisti. Nam lux perpetua lucebit sanctis tuis, Domine, et aeternitas temporum.

DOXOLOGIA DEI LEGISLATORIS, EJUSQUE CONCIO EX DEUTERONOMIO.

Misericordias et sanctificationes Domini in aeternum cantabo.

Audi, Israel, magnalia, audi misericordias; audi, etamina mandata Dei tui.

Ut faciens ea vivas, et possideas terram, quam Deus daturus est tibi.

Hæc est enim tua sapientia, ut dicant: En populus sapiens, et intelligens, gens magna.

Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.

Quæ est enim alia gens sic inclya, ut habeat caeremonias, justaque judicia, et legem Dei?

Interroga de diebus antiquis si unquam factum est, ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti.

Si fecit Deus, ut tolleret sibi gentem de medio nationum, per tot signa et portenta, per pugnas, et manum robustam.

De caelo te fecit audire vocem suam, quia dilexit patres tuos, et semen eorum.

Scito ergo, quod Dominus ipse est Deus in caelo sursum, et in terrâ deorsum, et non est alius.

Testes invoco caelum et terram, citò vos perituros, si Deum ad iram provocetis; Deus enim tuus ignis consumens est, Deus zelotes.

Audi, Israel: Dominus Deus noster, Deus tuus est.

Diliges eum ex toto corde tuo, et ex totâ animâ tuâ, et ex totâ fortitudine tuâ.

Hæc meditaberis sedens in domo, ambulans

in itinere; dormiens atque consurgens; ut sis populus sanctus Domino.

Te elegit Dominus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis gentibus, regale sacerdotium, gens sancta.

Non inibis cum gentibus fœdus, nec sociabis cum eis conjugia.

Si custodieris pactum, et legem Dei, benedictus eris inter omnes populos.

Non erit in te sterilis, auferet Dominus à te omnem languorem; devorabis omnes inimicos.

Deduxit te Dominus quadraginta annis per desertum terribile; in quo erat scorpio, dipsas, et serpens flatu adurens.

Dedit tibi manna, ut ostenderet, quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

Nec pes, nec calceus tuus est subtritus; ex quadragiesimo annis est.

Inducet te in terram lactis et mellis; terram frumenti, hordei et vini.

Non propter justitias tuas inducet te; sed ut compleat juramenta, quæ dedit Abraham, Isaac et Jacob.

Ne tentes Deum, sicuti fecisti in incendio, in tentatione, et in sepulchris concupiscentiæ, quia populus dure cervicis es.

Circumcidite præputium cordis vestri; et cervicem vestram ne induretis amplius.

Et nunc, Israel, quid Dominus tuus petit à te, nisi ut timeas eum, et ambules in viis ejus, ac diligas eum, et servias ei in toto corde?

ÆTERNITAS.

O longa, ô profunda, ô abyssalis, ô aeterna
ÆTERNITAS!

Beati qui habitant in domo tuâ, Domine, in montibus æternis! in secula seculorum laudabunt te.

En Domini Dei tui est caelum, et caelum caeli; terra, et omnia quæ in eâ sunt.

Ipsè est laus tua, et Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia, et terribilia, quæ viderunt oculi tui.

Multiplicavit te sicut astra caeli, et sicut arenam quæ est in litore maris.

Duxit te siccò pede per mare Rubrum; Pharaonem et Ægyptios in eo demersit.

En morior: propono vobis hodiè benedictionem et maledictionem; benedictionem, si obedieritis; maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini.

Quod præcipio tibi, hoc tantum facito; nec addas quidquam, nec minuas.

Si surrexit pseudopropheta dicens: Sequamur deos alienos, illicò lapidibus obrues eum. Urbem delebis, usque ad pecora; quidquid in eâ est, igne succendes.

Non apparebis ante Dominum vacuus; sed offers juxta benedictionem quam dederit tibi.

In judicio non accipies personam, nec munera quæ excæcant oculos sapientum, et mutant veris justorum.

Si difficile et ambiguum apud te fuerit judicium, venies ad sacerdotes levitici generis, et facies quæcumque dixerint tibi.

Qui superbierit, notens obedire sacerdotis imperio, et decreto judicis, morte moriatur.

Prophetam de gente tuâ suscitabit tibi Dominus; ipsum, ut me, audies.

Si exieris ad bellum, ne timeas, quia Dominus in medio tut est, et pro te dimicabit; tantum custodias te ab omni re malâ.

Maledictus omnis qui pendet in ligno! cur ergo, ô Christe, dignatus es pro nobis in cruce fieri maledictum?

Primitias frugum dabis Domino, dicens: Profiteor hodiè coram Domino, quod ipse nobis dederit terram lacte et melle manantem.

Dominum elegisti hodiè, ut sit tibi Deus; custodi ergo mandata et judicia illius.

Benedictus qui facit præcepta et justitias Domini; benedicta domus, et horrea ejus.

Si ad cardines caeli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus.

Maledictus qui non permanet in sermonibus legis Dei, nec eos opere perficit.

Maledictus in civitate, maledictus in agro, maledictus ingrediens et egrediens.

Sit caelum quod super te est, æneum; et terra, quam calcas, ferrea.

Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem;

et tradat te hostibus, et cadaver tuum volatilibus caeli.

Percutiat te ulcere Ægypti, amentia, cecitate, et furore mentis.

Det tibi cor pavidum, et deficiens; sit vita tua quasi pendens ante te.

Manè dicas: Quis det mihi vesperum? et vesper: Quis mihi det mane?

Et dicent omnes gentes: Quare sic fecit Dominus terræ huic? quæ est hæc ira furoris ejus immensa?

Et respondebunt: Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum in flore.

Abscondita Domino Deo nostro, quæ manifesta sunt nobis, et filiis nostris, usque in sempiternum.

Mandatum quod ego præcipio tibi hodiè, non est supra te, ut dicas: Quis nostrum valet ad caelum ascendere, ut deferat illud ad nos?

Neque trans mare positum, ut causeris: Quis è nobis transfretabit mare, ut illud ad nos afferat?

Juxta est sermo valde in ore tuo; et in corde tuo, ut facias illum.

Considera, quod hodiè proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum; et è contrario mortem et malum.

Elige ergo vitam, ut et tu vivas, et semen tuum; dilige Deum, ipse est enim vita tua, et longitudo dierum tuorum.

Viriliter age, et confortare, ne timeas hostes: Deus est ductor tuus, ipse non derelinquet te.

Audite, caeli, quæ loquor; audiat terra verba oris mei.

Date magnificentiam Deo nostro: Dei perfecta sunt opera, et omnes viæ ejus judicia.

Peccaverunt ei non filii ejus; generatio prava atque perversa.

Hæcine reddis Domino, popule stulte et insipiens?

Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit et creavit te?

Quando dividet Altissimus gentes, constituit terminos populorum, juxta numerum filiorum Israel. Pars autem Domini populus ejus; Jacob funicularis hereditatis ejus.

Invenit eum in terrâ desertâ; in loco horris et vastæ solitudinis.

Circumduxit eum, et docuit; et custodivit quasi pupillam oculi sui.

Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, expandit alas suas; portavit eum in humeris suis.